

jalnom planu intelekta duh otvorenosti prema nerješivom, životnu mudrost, da se priviknemo živjeti i s nekim neriješenim problemima, u uvjerenju da neka »rješenja«, kada se radi o odnosu čovjeka i Boga, mogu lako biti iluzorna i degradirati misterij osobe na akademske klišeje.*

E. Marinković

* Hipoteza, koju postavlja u ovom članku auktor, da je možda implicitna vjera »nevjernika« dovoljna za spasenje, veoma je zanimljiva, pa je stoga donosimo samo kao zanimljivu hipotezu jednog katoličkog intelektualca, a ne kao službenu nauku Crkve.

Uredništvo

PRVI POSLIJESABORSKI HRVATSKI MISAL

Premda o. Radić nije prevodilac ovog misala¹, nego njegov priređivač, pripada mu s naše strane topla zahvalnost. Naime, bez njega mi još ni danas, nekoliko godina poslije II vatik. sabora, dok drugi narodi u tome odavna brigu ne brinu², ne bismo imali misala na hrvatskom jeziku. Naša zahvalnost isto tako pripada i izdavaču, Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj. Izdanjem ovog misala ta škola ponovno afirmira činjenicu, da je od svih (desetak) naših visokih bogoslovskih škola (uključivši tu i zagrebački bogoslovski fakultet) najaktivnija naša teologija. Bez sumnje, marljivost i poduzetnost i o. Radića i makarske franjevačke bogoslovije primjernih su razmjera.³ K tome, prije ovog misala, godine 1965, o. Radić i makarska bogoslovija izdali su opširan izvadak iz misala i brevia — »Bogoslužje«, pa je ono prošlih godina moglo služiti kao misal i kao bogoslužbenik.

Zapravo, novi je misal zbirka prijevoda.⁴ Glavni su njegovi prijevodi: »Sveta misa«⁵, »Obnovljeni obred Svete sedmice«⁶ i »Rimski misal« dra

¹ *Misal za sve dane u godini*, priredio o. dr Jure Radić, franjevac, Makarska 1967, 735 strana, izdala Franjevačka visoka bogoslovija, Makarska.

² Na primjer, *treće* izdanje misala na slovenskom jeziku izašlo je god. 1965 (*Rimski misal*, s sodelavci priredil dr Metod Turnšek, Ljubljana 1965).

³ a) O. dr Radić, uz svoju profesorsku i rektorsku dužnost u makarskoj bogosloviji, već 7 godina izdaje (pod imenom ILO-a) i uređuje dvomjesečnu liturgijsku reviju »Služba Božja«. K tome, pisac je prve opširne (262 strane) monografije o liturgiji u Hrvatskoj (»Liturgijska obnova u Hrvatskoj«, Makarska 1966, izdala Franjevačka visoka bogoslovija, Makarska) i brojnih članaka u »Službi Božjoj«. Svakako, on je, poslije dra Kniewalda i dra Kirigina, naš najradišnji radnik na području liturgije.

b) U naše vrijeme ta je bogoslovija izdala niz knjiga, na primjer: fra Karlo Nola, *De sexto* ... 141 strana, Makarska 1963; dr o. Jeronim Setka, *Hrvatska kršćanska terminologija*, II dio: *Hrvatski kršćanski termini latinskog porijekla*, 235 strana, Makarska 1964; dr o. Jeronim Setka, *Hrvatska kršćanska terminologija*, III dio: *Hrvatski kršćanski termini slavenskog porijekla*, 287 strana, Makarska 1965; dr o. Božo Vuco, *Od atoma do svemira*, 199 strana, Makarska 1964; fra Karlo Nola, *Kazuistika*, 377 strana, Makarska 1966.

⁴ Tako se dogodilo, da ima dvostrukih prijevoda nekih mjesta, npr. evanđelje na stranama 314. i 696. (Toga ima i Bernardinov »Lekcionar«, po čemu je Maretić s pravom zaključio, da prijevod »Lekcionara« potječe od više prevodilaca), pa dvostrukih rekcija nekih glagola (npr. *napuniti češ se miline* — 68, *i gumna će se napuniti žita* — 339, *neka se napune usta moja hvalom tvojom* — 339: *ulij nam* — 94, *ulij u naše duše* — 341), dvostrukih oblika nekih imenica (npr. *Mihael i Mihovil*), više stilova, što je posebno neprikladno.

⁵ *Sveta misa*, prilog lista »Molite, braćo«, 21 svećića, Makarska 1962/1963.

⁶ *Obnovljeni obred Svete sedmice*, vatik. tiskara »Polyglotta«, 1967, 153 strane plus *Obredi Sveječnice i Pepelnice* 13 strana, veliki format, preveo dr Petar Čule, a konačno redakciju prijevoda izvršio, u Splitu g. 1960, odbor četvorice biskupa i petorice svećenika.

Dragutina Kniewalda. Tekstovi nedjeljnih misa i misa zapovjednih blagdana uzeti su iz »Svete mise«, tekstovi Velike sedmice iz »Rimskog misala« i »Obnovljenog obreda Svete sedmice«, tekstovi misa uskršne osmine, duhovske osmine, molitvenih dana, vigilijs Duhova, pa misâ svetica i zajedničkih misa itd. (osobito poslanica i evanđelja) iz »Rimskog misala« dra Kniewalda (imam u vidu peto izdanje, naklada knjižare »Marulić«, Zagreb 1944).⁷ Na nekim mjestima ima pojedinosti uzetih, rekao bih, iz slovenskog misala.⁸ U predgovoru su navedena prezimena jednog dijela pojedinaca, koji su, ovom prigodom, radili na redigiranju, pregledu jezika, davanju savjeta, konačnoj reviziji itd. misala. Ima ih mnogo. Poslije prevodilaca (dr Žuvić »Sveta misa«, dr Čule »Obnovljeni obred Svete sedmice«, dr Kniewald »Rimski misal«) i poslije odborâ, koji su u svoje vrijeme revidirali te prijevode i dali njihovu konačnu redakciju (»Svetu misu« odbor sedmorice, »Obnovljeni obred...« odbor devetorice) sada je ponovno radilo, osim priređivača o. Radića, na reviziji i konačnoj redakciji prijevoda mnogo stručnjaka-biblicista i jezikoslovaca (npr. sada su ponovno pregledali jezik »Svete mise«, kako kaže priređivač u predgovoru, jezikoslovci dr Šetka i dr Kosor). Davalaca savjeta bilo je još više,⁹ a među njima dr Duda, dr Rupčić, prof. Janko Pavlinović. Konačno, prijevod svega misala u korekturi je pregledao benediktinac dr Martin Kirigian.

Ako o. Radić nije auctor ovog prijevoda, on i njegovi suradnici auktori su raznih promjena u njemu. Njihovih promjena ima mnogo i različita karaktera (negdje drukčije prenesen smisao, negdje dan drukčiji poredak riječi, negdje upotrijebljen drukčiji termin, negdje drukčija stilizacija, drukčija interpunkcija itd.). Promjena najmanje ima, koliko sam mogao zapaziti, u tekstovima »Svete mise«. Ima, međutim, i Kniewaldovih tekstova, osobito poslanica i evanđelja, doslovno donesenih. S obzirom na »Svetu misu«, to je i razumljivo, jer je ona i jezično i stilski itd. dobar prijevod, bolji od drugih, barem u relativnoj mjeri. Kad stvar tako stoji, da treba uzeti tuđe, već objavljene tekstove, opravdano je, da priređivač, koji namjerava obaviti posao dobro, u tim tekstovima ponešto i promijeni. Ako igdje to vrijedi, vrijedi, kad se radi o misalu, gdje sve treba da bude u izuzetnoj mjeri točno, pravilno i lijepo. Ali, to treba da se obavi samo ondje, gdje se može dati točnije, pravilnije, ljepše. Inače za promjenama ne treba posegnuti. Ne bi se moglo reći, da su, u pogledu promjena, o. Radić i njegovi suradnici u svim slučajevima tim putem išli. Naime, ima njihovih promjena, koje se mogu nazvati promjene na bolje, ali ima i promjena, koje se mogu nazvati i promjene na gore i promjene bez potrebe. Dapače, promjena na bolje ima malo, a onih drugih više. O tom problemu ovog misala ovdje se ne će posebno govoriti. To nije ni potrebno, jer će se mnogo tih promjena moći vidjeti u analizama problemâ smisla i problemâ jezika, u kompariranju tekstova. Evo samo u bilješci nekih malih stvari (ako se može reći *male stvari*, kad je u pitanju misal).¹⁰ Osim toga, u tekstovima uzetima za ovaj misal ima mnogo

⁷ Zanimljivo je, da u predgovoru nema napomene, da je što uzeto (a toliko je uzeto!) iz Kniewaldova misala. Svakako, ne ćemo se suglasiti, ni u kojem slučaju, s time, što je ta napomena izostala. Inače nije trebalo uzimati iz toga misala. (I molitve, o kojima stoji u predgovoru da ih je preveo dr Josip Salač, više su preinake Kniewaldovih prijevoda nego novi prijevodi). Kniewaldom se služio i dr Čule, ali i on bez napomene.

⁸ Na primjer, str. 333 (Ulazna): *Nahranio ih je najboljom pšenicom* (slov. misal: *Z najboljšo pšenico jih je hranil*) mj. *Nahranio ih je pšeničnom srži*, kako ima Kniewaldov misal, iz kojeg je uzeta ta misa. — Str. 347: *jer strah ima muku* (slov. misal: *kajti strah je združen s muko*) mj. *zato što strah zadaje bol*, kako ima Kniewald, od kojeg je uzet prijevod te mise. — Str. 359: *na trajno posvećenje i spasenje* (sl. misal: *vedno... v svoje posvećenje in zveličanje*) mj. *na trajno posvećenje*, kako ima »Sveta misa«, iz koje je uzeta ta misa.

⁹ U predgovoru, str. 8: »Mnoga su nam braća svećenici i vjernici pismeno i usmeno dali dragocjene savjete, primjedbe i upozorenja.«

¹⁰ 1) *Promjene na bolje*: a) »I prvoga dana po suboti, vrlo rano, kad je sunce izlazilo, dođu na grob« (302) bolje nego u »Svetoj misi«, odakle je tekst uzet: »I prvoga dana po suboti, vrlo rano, kad se sunce radalo, dođu na grob.« b) »satrven radi naših zločinstava« (192) mj. »satrven radi naših zločinstva«, kako ima Kniewald. (Tu su i prevodilac i priređivač loše uzeli mj. *zbog*). — 2) *Promjene na gore*: a) »Kada ste postali vjernici? Jeste li primili Duha Svetoga?« (329) preinačeno Kniewaldovo (i svih drugih prevodilaca): »Kada ste postali vjernici, jeste li primili Duha Svetoga?« b) »oprostio vam grijeh vaše« (uzeto od Kniewalda, dotično iz »Misnog priručnika«) preinačen lat. tekst: »dimissis peccatis vestris« (treba li samo *vam* (što je bolje), ili samo *vaše*). c) »kad je Krist žrtvovan, naše vazmeno janje... koje oduze« (260) preinačen uzeti tekst »Svete mise«: »kad

stvari, koje su takve, da ih je trebalo promijeniti, a priredivač ih nije promijenio. Ni posebne obrade toga problema ovaj osvrt ne donosi. Evo samo nekih pojedinosti u bilješki, radi ilustracije.¹¹ Osvrt se bavi, i to više sumarno nego detaljno, samo problemima smisla i problemima jezika novog misala.

Problemi smisla

Ne će biti čudno, ako tko, kad vidi gornji naslov, postavi pitanje: pa zar i u prijevodu misala ima slučajeva, gdje smisao originala dolazi u pitanje? zar barem prijevod smisla nije bez toga? Treba odmah reći: prvo, to su, u ovom misalu, vrlo rijetki slučajevi, i drugo, njih ipak ima (i pored onolikog broja stručnih radnika na misalu; dapače, uslijed njihovih intervencija, jer uzeti tekstovi tih slučajeva nemaju). Ukratko, ima par mjesta, gdje je smisao originala loše shvaćen; ima, zatim, nekoliko mjesta, gdje loša fraza, ili loša stilizacija, ili neadekvatan termin itd. dovodi u pitanje pravi smisao. Doista, nije jednostavan posao prevođenje Sv. pisma, a eto ni redigiranje tuđih prijevoda.

Strana 501 (i 507): »Braćo, nauka o križu je ludost za one koji propadaju, a za one koji se spasavaju, to jest za nas, Božja moć. Pisano je: Uništit ću mudrost mudrih i objaviti razumnost razumnih'. Gdje je mudrac? Gdje književnik? Gdje li istražitelj ovoga vijeka? Nije li Bog pokazao da je mudrost ovoga svijeta luda?« — Fratres, verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est; iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor huius saeculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? (1 Kor 1, 18—20). Očito, *Uništit ću mudrost mudrih i objaviti razumnost razumnih* ne prenosi točno smisao Pavlova citata iz Izaije (29, 14): *Perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo*. Smisao je prijevoda: Bog je protiv mudrosti (*uništit ću mudrost mudrih*), a za razumnost (*objavit ću razumnost razumnih*), Bogu nije mila mudrost, a mila mu je razumnost. Ali, stvar ne stoji tako. Drugi dio citata (*prudentiam prudentium reprobabo*) nije suprotan prvom dijelu (*perdam sapientiam sapientium*), nego je isto što i prvi dio

je *žrtvovan Krist*, naše vazmeno janje... koje uze na se«. d) »Kako bi mogao, ako me tko ne uputi?« (309) preinačeno Kniewaldovo: »Kako bih mogao, ako me tko ne uputi?« — 3) *Promjene bez potrebe*: a) »pridruži svojoj Crkvi zajednice svih naroda da tražeći svjetlo istine uzmagnu dospjeti k Tebi« (216) preinačen prijevod »Obnovljenog obreda...«: »pridruži svojoj Crkvi zajednice svih naroda da tražeći svjetlo istine zavrijeđe doći k tebi«. b) »I vjerova on i sav njegov dom« (397) preinačen prijevod »Svete mise«: »I primi vjeru on i sav njegov dom.« c) »Neka se napune usta moja hvalom tvojom« (339) mj. Kniewaldova: »Napunila se Tvoje hvale usta moja.« d) »pa te ponizno molimo da ukloniš što nam je štetno, a dadeš« (365) mj. u »Svetoj misi«: »pa te ponizno molimo da ukloniš što nam je štetno, a daš.«

¹¹ Strana 186 (evanđelje uzeto iz Kniewaldova misala): »Zašto se ova pomast nije prodala za trista dinara i zašto se nije dala siromasima?« (Ako se pomast prodala, kako će se ona dati siromasima! Svi drugi prijevodi (Zagoda, Sarić, Rupčić, Duda) imaju bolje: »i to dalo siromasima« ili slično). — Strana 194 (muka uzeta iz Kniewaldova misala): »A kad je Herod vidio Isusa... mnogim ga je riječima pitao. («Obnovljeni obred...« ima bolje: »I postavljāše mu mnoga pitanja«). — Strana 190 (muka uzeta iz Kniewaldova misala): »I jedan potčrki, napuni spužvu s octom«. (Tu s nema mjesta, a bolji bi bio i gen. octa nego instr. octom). — Strana 193 (muka uzeta iz Kniewaldova misala): »A on ga zataji i reče: Ženo, ne poznaj ga!« (Teko ima i Sarić. Treba: »A on ga zataji govoreći (ili: rekavši), kako ima Jeruzalemska biblija: »Mais il le nia en disant: Femme, je ne le connais pas«, Sacra bibbia: »Ma egli negò, dicendo: Non lo conosco neppure, o donna«. Petar je zatajio Učitelja riječima: »Ženo, ne poznajem ga«, a nije ga najprije zatajio, pa onda to rekao). — Strana 317 (uzeto iz »Svete mise«): »Zbog mnoštva tvoje snage laskaju ti neprijatelji tvoji.« (Bolje ima slov. misal: »Zaradi tvoje velike moći ti celo tvoji sovražniki hlinijo vdanost«). — Strana 403 (uzeto iz »Svete mise«, gdje je tiskarska pogreška): »I glas se o tome raširi po svom onom kraju.« (Treba: *svem*, od *sav*, a ne od *svoj*). — Strana 311 (uzeto iz Kniewaldova misala): »Idite dakle i naučavajte sve narode.« (*Naučava se nauka, a narodi se učē ili poučavaju*. Dobro ima slov. misal: »Pojdite torej in učite vse narode«). — Strana 303 (uzeto iz Kniewaldova misala): »koji je prolazio naokolo čineći dobro i liječeći sve opsjednute.« (Treba: *ozdravljajući*. *Liječiti* eo ipso ne znači *ozdravljati*, a Isus je opsjednute *ozdravljao*. Dobro ima slov. misal: »ki je hodil od kraja do kraja, delil dobrote in ozdravljat vse, kateri so bili obsedeni«). — Strana 192 (uzeto iz Kniewaldova misala): »A on je ranjen radi naših bezakonja, satrven radi naših zločinštava.« (Smisao je uzročan, pa treba: *zbog*, kako ima »Obnovljeni obred...«).

on, dapače, svojim ponavljanjem smisla prvog dijela pojačava prvi dio (paralelizam). Jasno je to i prema terminima *perdam* i *reprobabo*. Svi drugi prevodioci imaju točan prijevod: Uništiti ću mudrost mudrih i odbaciti ću pamet pametnih (Kniewald), Uništiti ću mudrost mudrih i odbaciti ću razum razumnih (Zagoda, Šarić), Uništiti ću mudrost mudrih i učiniti ću ispraznom umnost umnih (Rupčić²), Unišit ću bom mudrost modrih in razumnost razumnih bom zavrgel (slov. misal), Je détruire la sagesse de sages, j'anéantirai l'intelligence des intelligents (Jeruzalemska biblija, dalje JB), Distruggerò la sapienza dei savi, annienterò l'intelligenza dei dotti (La Sacra Bibbia, dalje SB).³

Strana 105: »Ako je tko pravedan, pa radi po pravu i pravdi... gladnome daje svoj zalogaj, odijeva gologa, ne daje na visoke kamate, ne čini nepravde... taj će čovjek živjeti« — Et vir si fuerit iustus, et fecerit iudicium et iustitiam... panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento: *ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit*... hic iustus est, vita vivet (Ezek 18, 5—9). *Ne daje na visoke kamate* ima smisao suprotan Ezekijelovu tekstu: *ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit*. U Ezekijala se ne radi ni o visokim ni o niskim kamatama, nego o tome, da ne bude kamata, a prijevod hoće kamate, ali samo ne visoke. Iznenađuje, kako je o. Radić to humano mjesto Sv. pisma, dapače danas, u vrijeme definitivne defeudalizacije i dekapitalizacije (socijalizacije) života, jedno od posebno vrijednih mjesta Sv. pisma i kršćanske vjere, tako mogao prevesti. Drugi su prijevodi adekvatni originalu:¹² *ako ne daje novaca pod lihvu, ne uzima kamate* (Šarić), *kdor ne posoja na obresti in ne jemlje doplačila* (slov. misal), *ne prête pas avec usure, ne prend pas d'intérêts* (JB), *se non presta ad usura, nè prende l'interesse* (SB). K tome, ono što hoće prijevod o. Radića, Izlazak 22, 24 (u 20. gl. dano je Deset zapovijedi) upravo zabranjuje: Ako pozajmiš novaca kojemu siromahu... nemoj mu biti kao kavak lihtar! *Ne udarajte na njega kamate!* (Šarić), *Si tu prêtés de l'argent... à l'indigent qui est chez toi, tu ne te comporteras pas envers lui comme un prêteur à gages. Vous ne lui imposerez pas d'intérêts* (JB), *Se presti del danaro... al povero che ti è vicino, non esser con lui un usuraio, esigendone l'interesse* (SB). Tako ima i ps 15 (14), 5: *Gospodine, tko smije biti gost u tvome šatoru? Tko smije boraviti na tvojoj svetoj gori?... ona, koji ne lihvari svojim novcem* (Šarić), *qui... ne prête pas son argent à intérêt* (JB), *Chi... non presta il denaro ad usura* (SB). Tako ima (dapače u potenciranom smislu) i Novi zavjet (Lk 6, 35): *Nego, ljubite svoje neprijatelje, činite dobro i pozajmljujte, a da ništa ne očekujete natrag... i bit ćete sinovi Previšnjega* (Rupčić), *... et prêtez sans rien attendre en retour* (JB), *... date in prestito senza sperar niente* (SB). Tradicija se stoljeća i stoljeća držala toga stanovišta; kamatni zajam nazivala je lihvom i kažnjavala ga kao ubojstvo i pobačaj.¹³

Strana 602: »Knjiga rođenja Isusa Krista, sina Davidova... Jozija je imao sina Jehoniju i njegovu braću u vrijeme seobe u Babilon« — Liber generationis Iesu Christi, filii David... Iosias autem genuit Iechoniam et fratres eius in *transmigratione Babylonis* (Mt 1, 11). *Seoba* (prijevod je uzet iz Kniewaldova misala) nije termin adekvatan situaciji. *Seoba* ima smisao *seljenja od svoje volje, radi nečega boljega...*, a toga u situaciji, o kojoj govori Matej, nije bilo. Dapače, sve protivno (sjetimo se samo strana Sv. pisma SZ, na kojima se crta stanje Židova u babilonskom sužanjstvu). Adekvatnije termine imaju drugi prijevodi: *za sužanjstva babilonskoga* (Zagoda), *u vrijeme odvođenja u Babilon* (Šarić), *u vrijeme prognanstva u Babilon* (Rupčić), *u vrijeme raseljenja u Babilon* (Duda), *ce fut alors la déportation à Babylone* (JB), *al tempo della deportazione in Babilonia* (SB).

Strana 162: »I izvadi Danijela iz lavlje jame, a one koji su tražili njegovu propast baci u jamu, i za čas su ih na njegov pogled proždrli lavovi« — Et

³ Od inozemnih prijevoda ovdje ćemo se služiti prijevodima odlične stručnosti: *La Sainte Bible de l'École biblique de Jérusalem* i *La Sacra Bibbia* (Edizioni paoline, Roma).

¹² Zanimljivo je, da Kniewald toga važnog mjesta nije preveo; u svojem prijevodu on je to mjesto jednostavno izostavio! (Možda tome nije uzrok simplicitas...). Kniewald je izostavio (valjda iz osjećaja srama) i ono *et ad mulierem menstruatam non accesserit*. Šarić je to preveo vrlo »pristojno«: *i prema ženi čuva zakone čistoće*.

¹³ Paul Gauthier, *Evandjelje pravde* (»Crkva u svijetu«, 3/1967, str. 15).

extraxit eum de lacu leonum. Porro illos, qui perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacum, et devorati sunt in momento *coram eo* (Dan 14, 42). *Na njegov pogled nije dobro za coram eo. Na njegov pogled znači, da su lavovi pojeli Danijelove protivnike pošto im je babil. kralj dao znak pogledom, da ih pojedu. Drugi prijevodi dobro prenose Dan. tekst: pred njegovim očima* (Šarić), *pred njim* (Kniewald), *vpričo njega* (slov. m.), *devant lui* (JB), *alla sua presenza* (SB).

Strana 413: »Usliši, Bože, moju molitvu... spasi me od straha neprijatelja« — Exaudi, Deus, orationem meam... a timore inimici eripe animam meam (ps 64 (63), 2). Tekst je doslovno preveden; ipak (u hrv. jeziku) prijevod nije dobar: *spasi me od straha neprijatelja* znači: strah pripada neprijateljima (*spasi me od njihova straha*), a ne onome, koji moli. Pravi smisao može se spasiti prijevodom: *spasi me od straha od neprijatelja (pred neprijatelja)* ili, još bolje, *oslobodi me straha od neprijatelja*. Nije dobar ni Kniewaldov prijevod *spasi me od straha neprijateljskoga*. Dobro ima slov. misal: *reši moju dušu strahu pred sovražnikom*. Šarić ima slobodan prijevod: Čuj, Bože, glas u mom jadu! *Od strašnoga neprijatelja sačuvaj moj život!* Isto tako SB: *Odi, o Dio, la mia voce di lamento / dal nemico protegga la mia vita*.

Strana 681/682: Primi, Gospodine, darove koje ti prikazujemo za sveti ženidbeni vez... Bože, koji si... u ženidbenom vezu dao sliku otajstvenog veza Krista i Crkve... milostivo pogledaj na ovu svoju službenicu, koja se imenjenčati ženidbenim vezom — Suscipe, quaesumus, Domine, pro sacra *connubii lege* munus oblatum... Deus, qui... ut Christi et Ecclesiae sacramentum praesignares in foedere nuptiarum... respice propitius super hanc famulam tuam, quae, *maritali iungenda consortio*. (S izuzetkom prvog slučaja tako ima i Kniewald). Tu za *connubii lege, foedere nuptiarum, maritali iungenda consortio* nije dobar termin *vez*. *Vez* znači *broderie*, a o tome se ovdje ne radi; radi se o bračnoj *vezi* (*union* conjugale).

Strana 189 (Mk 15, 25): »Kad su ga razapeli, bila su tri sata« (muka Vel. utorka uzeta iz Kniewaldova misala). Tako ima i Duda (293). *Tri sata* nije dobro za *hora trite, hora tertia*. Naš svijet, kad čuje *tri sata*, mislit će, da je Isus razapet u *tri sata* *poslije podne* (jer to znače naša *tri sata*). Po rimskoj diobi dana *hora tertia* znači devet sati prije podne ili, šire, vrijeme između 9 sati i podne (JB 1349, b/: Neuf heures du matin ou, plus largement, le temps entre neuf heures du matin et midi). Isusa su razapeli, vjerojatno, oko šeste ure, tj. oko podne (usp. Iv 19, 14). Drugi se prijevodi drže tradicije: *treća ura* (Zagoda, Šarić, Kniewald), *treći sat* (Rupčić), *la troisième heure* (JB), *l'ora terza* (SB).¹⁴

Strana 696: »Uvečer prvoga dana u tjednu, kad su vrata od straha pred Židovima bila zatvorena, gdje su bili učenicima, dođe Isus« — Cum sero esset die illo, una sabbatorum, et fores essent clausae, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudaeorum, venit Iesus (Iv 20, 19). Prijevod nema jasnoće lat. teksta. U prijevodu od straha pred Židovima vezano je za vrata (*kad su vrata od straha pred Židovima bila zatvorena*), a u lat. tekstu za *učenike* (*ubi erant discipuli congregati propter metum Iudaeorum*). Tako prijevod može značiti, da su vrata imala strah od Židova, bojala se Židova. Dobar prijevod ima SM (Bijela nedjelja): Uvečer prvoga dana po suboti, dok su bila zatvorena vrata, gdje se bijahu sakupili učenici zbog straha od Židova, dođe Isus.¹⁵ Dobar prijevod ima i SIM: zvečer tistega dne, prvoga v tednu, je prišiel Jezus pri zakle-njenih durih, kjer so bili učenci iz strahu pred Judi. Dobar prijevod imaju i Zagoda (iako nešto smeta zarez iza *učenici*): Kad bi uvečer onaj prvi dan u sedmici, i vrata bila zatvorena, gdje se sabrali učenici, od straha pred Židovima, dođe Isus, Šarić: A kad bi uvečer onaj prvi dan, i vrata bila zatvorena, gdje su se bili učenici skupili od straha pred Židovima, dođe Isus. Rupčićevo (Toga istog prvog dana sedmice, uvečer, dok su vrata (kuće), gdje bijahu učenici, bila

¹⁴ Priredivač (kao i Duda) ima svoj način i na stranama: 196 (A bilo je oko šest sati i nastala je tama... sve do devet), 183 (A od šest do devet sati nastala je tama po svoj zemlji). Međutim, na str. 212 (u mucu Vel. petka) ima: A bila je Priprava vazma, oko šeste ure; na str. 337 (u čitanju): Nisu svi pijani, kako vi mislite, jer je istom treća ura dana.

¹⁵ Tako u evanđelju Bijele nedjelje ima i ovaj misal, jer je ta misa uzeta iz SM.

zatvorena zbog straha od Židova, dođe Isus) i Dudino (Dok su oni o tom razgovarali, dođe večer onog prvog dana sedmice. Vrata, gdje bijahu učenici, bila su zaključana od straha pred Židovima) nije dobro.

Strana 399: »Opašite svoje bokove istinom, obucite oklop pravde, obujte noge spremnošću na evanđelje mira. U svemu se služite štitom vjere, kojim ćete ugasiti sve goruće strijele nečastivoga, i spasonosnu kacigu i duhovni mač koji je riječ Božja« — State ergo succinti lumbos vestros in veritate, et induiti lorica iustitiae, et calceati pedes in praeparatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: et galeam salutis assumite: et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ef 6, 14—18). U prijevodu i spasonosnu kacigu i duhovni mač u stvari su objekt (kao i strijele nečastivoga) glagola ugasiti (kojim ćete ugasiti sve goruće strijele nečastivoga, i spasonosnu kacigu i duhovni mač). U lat. tekstu nije tako. Tu je et galeam salutis... objekt glagola assumite (et galeam salutis assumite). Loš smisao prijevoda uslijedio je stoga, što nije prevedeno assumite iza et galeam salutis. Smisao se mogao, eventualno, spasiti i tako, da se ono i spasonosnu kacigu i duhovni mač uzelo u instrumentalu, tj. zavisno od u svemu se služite. Odlično ima Kniewald: U svemu pak uzmite štit vjere, kojim ćete moći pogasiti sve vatrene strijele nečastivoga. Uzmite i spasonosnu kacigu i duhovni mač, koji je riječ Božja. Odlično ima i SIM: k vsemu si vzemite ščit vere, s katerim boste mogli ugasiti vse ognjene puščice hudega duha; vzemite tudi čelado zveličanja in meč Duha, kar je božja beseda. I svi drugi prijevodi (Zagoda, Šanić, Rupčić, JB, SB).

Strana 700: »Ne uzimajte sa sobom u svojim pojasima ni zlata, ni srebra, ni novca, ni putne torbe, ni dvije haljine, ni obuću, ni štapa« — Nolite possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam (Mt 10, 9—11). Toliko toga da stane za pojasom! Osim zlata, srebra i novca da stanu za pojasom: putna torba, pa dvije haljine, pa obuća, pa štap! Doista, nije moguće. Evanđelist toga ne kaže. Naime, on ne kaže, da se putna torba, dvije haljine, obuća, štap ne nose za pojasom, nego da se ne nose na put. Evanđelist je to jasno izrazio, kad je in zonis vestris stavio iza pecuniam (prevodilac je to prebacio ispred zlata i tako iznevjerio smisao). Tako je u prvom izdanju svoga prijevoda bio učinio i dr. Rupčić, ali je u drugom izdanju stvar ispravio (iza novca stavio je točku i zarez i tako odvojio misli).¹⁶

Problemi jezika

U stvari, kad se o jednom djelu piše prikaz s pregledom njegova sadržaja i njegova jezika, pa bilo to i samo djelomično, ali u bitnim stvarima, može se reći, da prikaz dovoljno obuhvaća djelo. Tako stvar stoji i s ovim prikazom misala o. Radića: stvarnost jezika toga misala prikaz će iznijeti samo jednim dijelom, ali će to biti u bitnim stvarima, pa će biti dovoljno.¹⁷ Ipak, treba reći, o svemu bitnome, što spada u područje jezika, prikaz ne će govoriti. Na primjer, u područje jezika spada, barem u širem smislu i stil, ljepota i ružnoća stila, a te stvari u ovom prikazu ne će biti. Uostalom, to bi mogla biti zahvalna tema za jedan posebni prikaz. I to bi bilo i te kako

¹⁶ U prikazu Dudina prijevoda (Najnoviji hrvatski prijevod četiriju evanđelja, »Službeni vjesnik biskupije splitske i makarske«, 1—2/1964, str. 78—89) ja sam upozorio na tu pogrešku. Dobro je učinio dr. Rupčić, što je u 2. izdanju stvar ispravio.

¹⁷ Dosad su tiskana, koliko sam ja mogao zapaziti, dva prikaza ovog misala: jedan dra Martina Kirigina, a drugi o. Gabrijela Jurišića (oba u »Službi Božjoj«, br. 4/1967). Oba govore i o jeziku misala, naročito prikaz o. Jurišića. Pri tom je zanimljivo, da u tim prikazima ima također jezičnih nedostataka (»Može se taj kanon i te molitve izdati i posebno« — 301, »da se može vidjeti kako se »u praksi« primjenjivalo principe« — 252; »da ih se moralo mijenjati« — 254; »Svi su veći katolički narodi počeli dobivati svoje male misale, a među nje se vrlo brzo ubrojio i naš mali narod« — 299; i da još većom brigom upozori na promašaj« — 252).

potrebno.¹⁸ Zapravo, koliko su važne točnost prijevoda i pravilnost jezika, toliko je važna i ljepota stila. Jednaka dara za sve te stvari treba da ima svaki prevodilac, jer samo tako može obaviti svoj posao na doličnoj razini. Ali, ljepote stila nema, gdje nema umjetničkog osjećaja, kao što nema pravilnosti jezika, gdje nema jezičnog znanja. Samo bića umjetničkog osjećaja stvaraju ljepotu stila. Ovdje se može reći, da s te strane ne stoji dobro naša liturgija, ni u prošlosti ni u sadašnjosti. Naime, pisci naših liturgijskih tekstova (dr Kniewald, dr Vlašić, dr Žuvić, dr Kirigin, dr Radić...) nisu bića, u kojima gori umjetnički osjećaj.¹⁹ Uslijed toga u našim liturgijskim tekstovima nema stila, koji bi se dao nazvati umjetničkim, lijepim stilom.²⁰

Svršetak u slijedećem broju

Mate Meštrović

¹⁸ Svakako, ne bi trebalo da u misalu bude ovakva stila: Zašto nisi moj novac dao u promet, *da kada* dođem, primim *ga* s kamatama (594). A *Bog* svake milosti koji vas pozva na vječnu svoju slavu u Kristu Isusu, *on* će vas, *iza* malo muke... (406). I zato *stavih svoje lice* kao pretvrdi kamen i znam da se neću smesti (185). I prepoznali su ga da je on onaj koji je *bio sjedio* radi milostinje kod Krasnih vrata hrama (544).

¹⁹ Njima (svima) potreban je lingvist, koji će im ispraviti jezik, i umjetnik, koji će im izglatiti stil.

²⁰ To se stanje danas nastavlja. Evo, na primjer, danas se predlaže (i sva je prilika, da će biti prihvaćen) prijevod Kanona (prevodilac *dr Tomislav Sagl*), u kojem ima i ovakvih »ljepota«: »ne *po vaganju* naših zasluga«, »u *bezdan* tvoga milosrđa«, »i svima koji se u Kristu *upokojuju*« (doista, o-ju-ju!), »*uštij* darovati«, »spomeni se, Gospodine, *čeljadi* svoje i svih *što ukoto* stoje«, »pošto su (po) *večerati*«.

NOVI HOLANDSKI KATEKIZAM

P o v i j e s t

Kao svuda u katoličkom svijetu, tako se i u Holandiji osjetila potreba za novim i suvremenim katekizmom.

Pogotovo nakon izlaska izvrsnog njemačkog jedinstvenog katekizma (g. 1955)¹, koji je značio posljednju riječ katehetike i koji je bio uskoro preveden na mnoge jezike², holandski katehete nisu više nikako bili zadovoljni svojim dotadašnjim domaćim katekizmom (izdanim 1948). Stoga nizozemski episkopat naređuje 1956. Katehetskom institutu u Nijmegenu³ da preradi dotadašnji holandski katekizam. Institut je stao na stanovište da treba izraditi potpuno novi katekizam, i to napose za djecu i napose za odrasle. Episkopat prihvaća sugestiju Instituta i određuje da se počne najprije s katekizmom za mladež. Nakon mnogih pripravnih radova stručnjaci Instituta izvješćuju episkopat da će to biti veoma težak i dugotrajan posao i predlažu lakši — katekizam za odrasle. (Onoga koji poznaje problematiku dječjeg katekiziranja to neće nimalo začuditi)⁴. Episkopat se i s time složio te g. 1961. dao nalog da se započne s radom na katekizmu.

U proljeće 1962. počeli su radovi na novom katekizmu za odrasle uz suradnju stotinjak stručnjaka, kateheta i teologa. Konzultiran je i veliki broj suradnika laika (čak i inovjerala). Rad na katekizmu trajao je četiri go-

¹ Katholischer Katechismus der Bistümer Deutschlands. Herausgegeben von den deutschen Bischöfen. Musterausgabe Herder 1955.

² I na hrvatski: Katolički katekizam. Izd. Pastoralna biblioteka, Sarajevo 1963.

³ Institutu je na čelu o. Wilhelm Bless, isusovac, koji je nedavno održao jedno predavanje na hatehetskom sastanku (Dozententagung) na Bledu.

⁴ O tome se upravo te godine raspravljalo na Internacionalnom katehetskom kongresu u Londonu.